

Kogegruber – akkumulation af anlæg eller samlede strukturer?

Kogegruberne samler sig stedvis i koncentrationer, hvoraf nogle synes at have lineære forløb. Her kan være tale om selvstændige ”kogegruberækker” der kan være både énstrengede (eks. OBM16068) eller flerstrengede (eks. OBM7736), ligesom der også kendes pladser med en mere ustruktureret karakter (eks. OBM7030).

Der kan imidlertid også iagttages enkeltliggende kogegruber eller småklynger, der måske snarere skal ses i relation til bebyggelsen mere end til den religiøse sfære. Kogegruber kan derfor ikke betragtes som et samlet fænomen, men må opfattes som en anlægstype, der kan være et resultat af flere forskellige aktiviteter (profan/kult) og begivenheder over et tidsrum på op mod 1000 år.

Kogegruberne indeholder forskellige variabler, og det er væsentligt at have fokus på disse i forbindelse med undersøgelsen, hvis det skal lykkedes at udrede faser og begivenheder i flokken af kogegruber. Disse variabler kan bestå af selve koge grubens konstruktion, men også af mængden og karakteren af ildskørnede sten og trækul samt egentlige genstandsfund (keramik, knusesten, knogler mv.). Et grundlæggende vilkår er, at koge grubernes indhold af sten som udgangspunkt skal betragtes som en tilført ressource – jf. afsnittet ”Sten som tilført ressource”. Ved at veje stenene fra et repræsentativt udvalg af koge gruberne – og i hvert fald dem, der kan dateres via genstandsfund eller hvorfra der udtages materiale til AMS-datering – kan der laves et estimat over den stenmængde, der er tilført for at konstruere koge gruberne.

Spørgsmål

- 1) Kan der påvises forskelle i koge grubernes konstruktion – og relevante spørgsmål i den forbindelse er, om der er tale om primære eller sekundære aflejringer – altså om der har været ild nede i gruben – eller om de opvarmede sten er tilført. Kan der påvises variationer i placeringen af de ildpåvirkede sten (på bunden, i midten af anlægget). Kan der påvises variationer i mængden af trækul og anden bålfyld og placeringen heraf?
- 2) Er der variationer i mængden (primært vægt) og karakteren (størrelsen, genanvendte redskaber, f.eks. knusesten) af de ildskørnede sten i koge gruberne?
- 3) Er der forskel på de under punkt 1 og 2 nævnte forhold mellem de enkeltliggende koge gruber og koge gruber, der indgår i strukturer (klynger og rækker)?
- 4) Kan der påvises nogen relation (fysisk eller kronologisk) mellem koge gruber og andre fænomener (huse, kulturlag, gravplads) på det undersøgte område?
- 5) Ildpåvirkede sten i koge gruberne må som udgangspunkt betragtes som tilført fra moræneforekomster. Derfor vil det være relevant at dokumentere mængden heraf med henblik på at belyse ressourceforbruget i forbindelse med konstruktionen af de enkelte anlæg, men primært især i forbindelse med etableringen af samlede koge grubefelter.

Strategi for undersøgelsen af koge gruber

Ved undersøgelsen af koge gruber anvendes et særligt skema, der er udarbejdet sammen med en checkliste specifikt til dokumentation af denne anlægstype. Dette skal sikre en så objektiv dokumentation af koge gruberne som muligt. Som led i denne dokumentation gøres følgende ved udgravning af koge gruberne:

- 1) Ved snitning tages stenene fra den tømte halvdel fra og anbringes ved siden af koge gruben. Når denne fotograferes i snit, omfatter billedet også stenbunken, som dermed kan vurderes objektivt.
- 2) Stenene lægges i en slagtesæk og vejes efterfølgende på digital badevægt, som er indkøbt hertil. Hvis hele koge gruben tømmes, vejes stenene fra hele gruben. Det anføres i anlægsbeskrivelsen, om man har vejet hele stenmængden eller kun den halve!
- 3) Fra alle koge gruber, der snittes, udtages en prøve til floteringsprøve. Forkullet materiale fra floteringsprøven anvendes evt. til makrofossilanalyse og AMS-datering.
- 4) Allerede i feltfasen haves fokus på at udskille koncentrationer/strukturer af koge gruber, således at undersøgelses- og indsamlingsmetodikken styres af prioritering ud fra et samlet overblik og ikke af tilfældigheder.

- 5) I udvælgelsen af materiale til naturvidenskabelige analyser haves fokus på vedbestemmelser. Under hensyntagen til variationer i kogegrubernes dateringer, konstruktion og kontekst (enkeltliggende eller del af struktur) foretages vedbestemmelser med henblik på at vurdere, om man har haft præferencer for bestemte træsorter ved udvælgelse af brændsel.
- 6) Strategi og prioritering af naturvidenskabelige dateringer og analyser foretages ved feltarbejdets afslutning under hensyntagen til, at der både analyseres fra enkeltliggende anlæg og fra klynger/strukturer. Anlæg, som allerede i udgravningsfasen kan iagttages at skille sig markant ud, anføres dog i beskrivelsen som særligt relevante i forbindelse med analyse – skriv i så fald hvilken.

Sten som tilført ressource - Markhaven

Ved udgravningerne i 30erne og 40erne blev der afdækket stenlægninger i forbindelse med hustomterne. Prøvegravningerne i 2019 og de hidtidige fladeafdækninger i 2020 har ikke afsløret tilsvarende stenlægninger, og sten større end +10 cm ses sjældent og kun i anlæg. Ved vandhullet umiddelbart sydøst for udgravningsområdet ligger en flere kubikmeter stor stenbunke med mange sten med en diameter på +20 cm. Disse sten antages at være fjernet fra jordfaste anlæg i undersøgelsesområdet.

Spørgsmål

I det hidtil undersøgte område, der kun udgøres af hedesletteformationen, forekommer der ikke naturligt aflejrede blokke med en størrelse på mere end +10 cm – og det er endda maks. Det er imidlertid uklart, om dette skyldes, at større sten er fjernet ved den intensive kartoffeldyrkning på området gennem mange år. Derfor ligger der en udfordring i at afklare, om der er større sten i de glaciale aflejringer i undersøgelsesområdet – eller om de er tilført fra en anden aflejringstype.

Ved den fortsatte undersøgelse haves fokus på dokumentation af større sten (+ 10 cm) i de glaciale aflejringer, evt. ved fotografering og indmåling. Kun med disse data kan der argumenteres for, om de til stenlægninger og andre anlægstyper anvendte blokke er transporteret til stedet fra andre aflejringstyper. En dokumentation af omfanget af en evt. stentransport kan være med til at belyse lokalitetens særlige karakter.